

METODOLOŠKO UPUTSTVO
INDEKS POTROŠAČKIH CIJENA

SADRŽAJ

PRAVNI OSNOV.....	3
METODOLOŠKE OSNOVE	3
Cilj i svrha statističkog istraživanja.....	3
Izveštajne jedinice	3
Obuhvat istraživanja	4
Metod, vrijeme i izvori prikupljanja podataka	5
Obrada podataka.....	7
Usklađenost sa međunarodnim preporukama.....	8
Ostale definicije	8
Povjerljivost i obaveza zaštite individualnih podataka	9
Obaveza davanja podataka	9
Obrasci.....	9
Publikovanje	9

INDEKS POTROŠAČKIH CIJENA

PRAVNI OSNOV

Istraživanje kojim se prikupljaju podaci o potrošačkim cijenama (cijenama na malo) sprovodi se na osnovu Zakona o zvaničnoj statistici i sistemu zvanične statistike „Sl. list Crne Gore“, br. 18/12 od 30.03.2012. godine i Godišnjeg plana statističkih istraživanja.

METODOLOŠKE OSNOVE

Cilj i svrha statističkog istraživanja

Cilj istraživanja Indeksa potrošačkih cijena je obračun inflacije, kao jednog od najvažnijih makroekonomskih indikatora. Indeks potrošačkih cijena je pokazatelj prosječne promjene cijena fiksne korpe proizvoda i usluga koje domaćinstva kupuju u svrhu potrošnje i u cilju zadovoljenja svojih potreba. Indeks mjeri promjene cijena u vremenu, pri čemu se za oba perioda koja se porede koristi struktura potrošnje baznog perioda (Laspjerov tip indeksa). Pored toga što služi kao mjera inflacije može se koristiti: za usklađivanje zarada, penzija, socijalnih davanja, a koristi se i kao deflator u nacionalnim računima.

Izvještajne jedinice

Izvještajne jedinice obuhvataju sve vrste prodajnih objekata (prodavnice svih tipova i veličina, zelene pijace, zanatske radionice, preduzeća koja pružaju javne usluge, ugostiteljski, sportski i kulturno-obrazovni objekti i sl. u kojima se ostvaruje najveći promet). Lista prodajnih objekata definisana je na početku godine i ne mijenja se u toku godine. Broj prodavnica, a samim tim i broj snimljenih cijena, zavisi od veličine grada i kreće se od 3 do 10 cijena za svaki proizvod, odnosno uslugu. U izabranim prodavnicama snimatelji biraju proizvode koji odgovaraju zadatom opisu proizvoda i koji se u toj prodavnici najviše prodaje. U slučaju da se neki prodajni objekat zatvori ili izabrani proizvod nestane sa tržišta iz bilo kog razloga, snimatelj pristupa izboru zamjene onako kako je navedeno u Uputstvu za snimanje cijena.

Obuhvat istraživanja

Obuhvat stanovništva - Obuhvaćena je potrošnja privatnih domaćinstava stalno nastanjenih na ekonomskoj teritoriji zemlje. Nije obuhvaćena potrošnja kolektivnih domaćinstava, kao ni potrošnja nerezidenata.

Geografski obuhvat - Ponderi obuhvataju cijelu teritoriju Republike Crne Gore. Cijene se prikupljaju u 5 gradova koji predstavljaju najznačajnije trgovinske centre: Podgorica, Nikšić, Bijelo Polje, Budva i Bar.

Obuhvat proizvoda - Obuhvaćeni su svi proizvodi i usluge koje kupuje referentno stanovništvo radi finalne potrošnje. Nijesu obuhvaćeni: imputirana stambena renta, izdaci za kupovinu stambenih objekata i zemljišta te ostale investicije, izdaci za igru na sreću i usluge životnog osiguranja.

Lista proizvoda obuhvata 538 najznačajnijih proizvoda i usluga lične potrošnje. U cilju zadovoljenja principa reprezentativnosti, lista proizvoda i usluga se redovno revidira na početku svake godine. Osnovni kriterijum na osnovu kojeg će se neki proizvod ili usluga uvrstiti u listu je učešće grupe proizvoda u ličnoj potrošnji, tako da su izabrani reprezentativni proizvodi za sve klase COICOP klasifikacije čije učešće u ukupnoj potrošnji domaćinstava prelazi 0,1%.

Ponderi

Ponderi koji se koriste za izračunavanje indeksa potrošačkih cijena predstavljaju relativno učešće odabranih dobara i usluga u ukupnoj potrošnji domaćinstava na domaćoj teritoriji. Odnosno, oni predstavljaju "važnost" određene grupe proizvoda u ukupnoj potrošnji domaćinstava u određenom referentnom periodu.

Osnovni izvor podataka za izradu pondera za obračun indeksa potrošačkih cijena je Anкета o potrošnji domaćinstava, koju Zavod za statistiku redovno sprovodi od 2005. godine. Za obračun indeksa potrošačkih cijena od januara 2013. godine primjenjuju se ponderi koji se temelje na godišnjem prosjeku potrošnje domaćinstava iz Ankete o potrošnji domaćinstava iz 2011. godine, preračunati na cijene u decembru 2012. godine.

Klasifikacija

Za obračun Indeksa potrošačkih cijena koristi se Klasifikacija individualne potrošnje prema namjeni (Classification of Individual Consumption by Purpose - COICOP).

Broj proizvoda i usluga po divizijama:

01. Hrana i bezalkoholna pića: 165
02. Alkoholna pića i duvan: 25
03. Odjeća i obuća: 47
04. Stanovanje, voda, struja, gas i druga goriva: 22
05. Pokućstvo i rutinsko održavanje stana: 80
06. Zdravlje: 18
07. Prevoz: 41
08. Komunikacije: 9
09. Rekreacija i kultura: 41
10. Obrazovanje: 8
11. Hoteli i restorani: 54
12. Ostali proizvodi i usluge: 28

Metod, vrijeme i izvori prikupljanja podataka

Snimanje cijena

Prikupljanje podataka o cijenama detaljno je definisano Uputstvom za snimanje cijena, koje je sastavni dio metodologije. Potrošačka cijena (cijena na malo), koja je osnov za obračun indeksa, predstavlja cijenu proizvoda ili usluge koja važi u momentu kupovine proizvoda, odnosno vršenja usluge i sadrži sve poreze i takse.

Za oko 85% proizvoda i usluga cijene se snimaju na terenu u tačno definisanim vremenskim intervalima i na tačno određenim mjestima snimanja. Cijene snimaju snimatelji cijena koji žive u izabranim gradovima i koji poznaju situaciju na terenu.

Za potrebe indeksa potrošačkih cijena, cijene se snimaju svakog mjeseca u slijedećim intervalima:

01. Hrana i bezalkoholna pića: od 03. do 09. i od 15. do 21.
02. Alkoholna pića i duvan: od 03. do 09.
03. Odjeća i obuća: od 10. do 13.
04. Stanovanje, voda, struja, gas i druga goriva: od 14. do 19.
05. Pokućstvo i rutinsko održavanje stana: od 14. do 19.
06. Zdravlje: od 10. do 13.
07. Prevoz: od 20. do 23.
08. Komunikacije: od 10. do 13.
09. Rekreacija i kultura: od 20. do 23.
10. Obrazovanje: od 03. do 09.
11. Hoteli i restorani: od 24. do 25.
12. Ostali proizvodi i usluge: od 14. do 19.

Za oko 15% proizvoda i usluga cijene se snimaju centralizovano (u Odsjeku za statistiku cijena) 15. u mjesecu. Metode prikupljanja cijena su različite i zavise od vrste proizvoda ili usluge (telefonom, e-mailom, internetom).

Tretiranje sezonskih proizvoda

Pri izračunavanju indeksa za sezonske proizvode primjenjuje se regulativa Evropske Komisije br. 330/2009 kojom je definisan tretman sezonskih proizvoda. Formirana je matrica sezonskih proizvoda, pri čemu se cijena za proizvode koji su izvan sezone procjenjuje, tako da je u prvom mjesecu razdoblja izvan sezone, procijenjena cijena jednaka tipičnoj (prosječnoj) cijeni snimljenoj u prethodnom sezonskom razdoblju, a od drugog mjeseca, procijenjena cijena jednaka je procijenjenoj cijeni za prethodni mjesec, usklađenoj za prosječnu promjenu u snimljenim cijenama svih sezonskih proizvoda koji su u sezonskom razdoblju u istoj podgrupi COICOP-a.

Sniženje cijena

Prodaja proizvoda po sniženim cijenama (akcijska cijena ili rasprodaja) uzima se u obzir ukoliko je bez ikakvih uslova dostupna svim potrošačima i ako se u mjesecu u kome se snimaju cijene prodaju značajne količine proizvoda čija je cijena snižena.

Ukoliko je sniženje cijena uslovljeno kupovinom nekog drugog proizvoda, ili važi samo za određenu kategoriju kupaca (penzionere, studente) ovo sniženje se ne uzima u obzir.

Ako proizvod ima nižu cijenu pri kupovini za gotovinu i na kredit, treba snimiti cijenu koja se plaća za gotovinu (cijena koju bi platio kupac da plaća robu u cjelosti u momentu preuzimanja).

Nedostajuće cijene

Ukoliko proizvoda za koji je potrebno snimiti cijenu (izabrani reprezentativni proizvod) trenutno nema u prodaji, treba od prodavca dobiti informaciju da li je nestašica trenutna (robe ima u skladištu, ali je trenutno nema u prodavnici), i u tom slučaju ponoviti obilazak prodavnice da bi se snimila cijena.

Ako proizvoda nema u skladištu, cijenu ne treba snimati, već unijeti cijenu iz prethodnog mjeseca, ali to obavezno naglasiti u izvještaju koji se dostavlja odsjeku cijena. Ako proizvoda nema duže od dva mjeseca, treba ga zamijeniti drugim proizvodom. Proizvod treba zamijeniti i ako se od prodavca dobije informacija da se izabrani proizvod više neće nabavljati, ili ako je prodaja proizvoda znatno opala.

Obrada podataka

Obrada podataka počinje kontrolom podataka, tj. snimljenih cijena. Prvu kontrolu cijena vrše snimatelji na terenu, upoređivanjem cijene snimljene u tekućem i prethodnom mjesecu. Podaci o snimljenim cijenama i razlozima promjene cijena, dostavljaju se Odsjeku za statistiku cijena u Podgorici. Nakon prijema podataka vrši se validacija svih snimljenih cijena. Ako postoji potreba, statističari Odsjeka cijena kontaktiraju snimatelje, koji, zatim, provjeravaju „sumnjive” cijene ponovnim obilaskom terena. U slučaju promjene proizvoda vrši se, gdje je to potrebno, prilagođavanje promjene cijena promjenama kvaliteta. Posle konačne validacije pristupa se izradi prosječnih cijena za grad, odnosno teritorije.

Izračunavanje prosječnih cijena

Prosječna mjesečna cijena individualnih proizvoda za grad izračunava se kao neponderisana geometrijska sredina iz cijena snimljenih u prodajnim objektima, po formuli:

$$P_{gk}^m = \left(\prod_i^n P_i^m \right)^{1/n},$$

gdje je P_{gk}^m prosječna mjesečna cijena za grad g , za proizvod k , P_i^m mjesečna cijena za proizvod k u prodavnici i , a n broj snimljenih cijena u gradu.

Prosječna mjesečna cijena za Crnu Goru izračunava se kao ponderisana geometrijska sredina prosječnih mjesečnih gradskih cijena, po formuli:

$$P_{tk}^m = \left(\prod_g^s P_{gk}^{m \cdot w_g} \right)^{1/\sum w_g},$$

gdje je w_g ponder grada, a s broj gradova u kojima se snimaju cijene.

Prosječna godišnja cijena za sve proizvode i usluge izračunava se kao neponderisana aritmetička sredina prosječnih mjesečnih cijena.

Izračunavanje indeksa

Na osnovu prosječnih cijena, izračunavaju se indeksi od najnižeg nivoa (nivoa proizvoda) do nivoa ukupnog indeksa, primjenom sljedećih formula:

za individualne proizvode

$$i_k^m = \frac{P_k^m}{P_k^o},$$

dok se za izračunavanje mjesečnih indeksa na višim nivoima agregiranja (klase, grupe, divizije i ukupan indeks) koristi se Laspijrov tip formule:

$$I_m = \frac{\sum_k w_k i_k^m}{\sum_k w_k}$$

gdje je w_k ponder, a i_k^m individualni bazni mjesečni indeks proizvoda k .

Izračunavanje indeksa potrošačkih cijena počinje izračunavanjem indeksa elementarnih agregata.

Indeks elementarnog agregata izračunava se kao odnos srednjih vrijednosti cijena iz tekućeg i cijena iz referentnog perioda, pri čemu se kao mjera srednje vrijednosti primjenjuje geometrijska sredina.

Usklađenost sa međunarodnim preporukama

Metodologija obračuna Indeksa potrošačkih cijena usklađena je sa preporukama za obračun indeksa cijena u Evropskoj uniji u najvećoj mogućoj mjeri. U budućem periodu predviđa se potpuna usklađenost sa preporukama EUROSTAT-a.

Ostale definicije

Proizvod je bilo koje dobro ili usluga za potrošnju koja se može kupiti.

Dobra su svi proizvodi osim usluga.

Elementarni agregati predstavljaju proizvode na najnižem nivou agregiranja, odnosno proizvodi u svim prodajnim objektima na jednoj geografskoj lokaciji.

Mjesečna stopa inflacije (tekući mjesec u odnosu na prethodni mjesec) mjeri promjenu prosječnih cijena tekućeg mjeseca u odnosu na prosječne cijene prethodnog mjeseca. Mjesečna stopa inflacije može biti pod uticajem sezonskih efekata.

Godišnja stopa inflacije (mjesec tekuće godine u odnosu na isti mjesec prethodne godine) mjeri promjenu prosječnih cijena u tekućem mjesecu u odnosu na prosječne cijene u istom mjesecu prethodne godine. U prisustvu stabilnog sezonskog modela, sezonski efekti nemaju uticaj na godišnju stopu inflacije .

Povjerljivost i obaveza zaštite individualnih podataka

Svi podaci dobijeni sa terena, kao i iz drugih izvora, predstavljaju službenu tajnu i regulisani su članovima 55, 56, 57 i 58 Zakona o zvaničnoj statistici i sistemu zvanične statistike („Sl. list Crne Gore“, br. 18/12).

Obaveza davanja podataka

Prema Zakonu o zvaničnoj statistici i sistemu zvanične statistike („Sl. list Crne Gore“, br. 18/12, član 29) izvještajne jedinice dužne su da daju tačne i potpune podatke bez naknade, u sadržaju i obliku koji odredi proizvođač zvanične statistike i u rokovima utvrđenim godišnjim planom.

Obrasci

<http://monstat.org/cg/page.php?id=262&pageid=26>

Publikovanje

Indeksi potrošačkih cijena objavljuju se shodno Kalendaru statističkih istraživanja u sljedećim publikacijama:

- Mjesečnom saopštenju;
- Mjesečnom statističkom pregledu;
- Statističkom godišnjaku;
- Crna Gora u brojkama;

Pored navedenog, podaci o indeksima potrošačkih cijena su dostupni na web sajtu i aplikaciji za android uređaje.

Izdaje i štampa Zavod za statistiku Crne Gore (Monstat)

81000 Podgorica, IV proleterske br. 2

Tel. (+382) 20 230-811, faks (+382) 20 230-814

Metodologiju pripremio:

Miroslav PEJOVIĆ

Tel: + 382 20 230 805

contact@monstat.org

Tehnička urednica: Radmila ŠIŠEVIĆ